

Interview med Anne-Mette Gisselmann, Gedved Kommune:
Strukturreformen og handicapområdet

Den ulige retfærdighed
kampen mellem individuel vurdering og serviceniveau

DUKHs viden om sagsbehandlingen på handicapområdet:
Tabt arbejdsfortjeneste

Børn på institution:
Når barnet forsvinder sammen med hjælpen

Indhold

DUKH mener: Les jeux sont fait - Carpe Diem	Side 3
Strukturreformen Strukturreformen og handicap-området: Interview med Anne-Mette Gisselmann, Gedved Kommune	Side 4
Den ulige retfærdighed	Side 9
Hvem bruger DUKH? Uddrag fra DUKHs årstatistik	Side 12
Børn på institution Når barnet forsvinder sammen med hjælpen	Side 14
DUKHs viden om sagsbehandlingen på handicapområdet - Tabt Arbejdsfortjeneste Overblik: De typiske problemstillinger	Side 17
Tabt arbejdsfortjeneste og dagpenge - samspil i lovgivningen?	Side 19

Om dette nummer af DUKHsen

DUKHsen skyder i dette kvartal lidt med spreddehagl, og der skulle alt andet lige være lidt for enhver smag.

Vi har været i Gedved, hvor vi har haft en spændende snak med afdelingsleder Anne-Mette Gisselman om retssikkerhed, strukturreform og ikke mindst fremtiden i den lille kommune, som bliver en del af den nye Horsens Kommune.

Strukturreformen er også i fokus, når vi kigger på den ulige retfærdighed og forholdet mellem individuel vurdering og serviceniveau. Når der skal lægges kommuner sammen, skal der også harmoniseres i serviceværdi. Men hvordan kan man det, når der skal gives individuelle begrundelser til den enkelte borger.

Så skal det også handle om børn, der flytter på institution. Hvad sker der, når den hjælp, som forældrene tidligere har modtaget, forsvinder sammen med barnet. Erfaringerne viser, at forældrene og børn kan have svært ved at bevare kontakten. Men rent faktisk er der muligheder i lovgivningen for at afhjælpe problemet.

Gennem snart fire år har DUKH rådgivet borgere og kommuner om sagsbehandling og retssikkerhed på handicapområdet. Og efterhånden har vi fået oparbejdet en rig og detaljeret viden om problemfelterne og udfordringerne på samme område. Den viden har vi formidlet løbende, men nu sætter vi ekstra blus under kedlerne i serien »DUKHs viden om sagsbehandlingen på handicapområdet«. I indværende nummer gælder det tabt arbejdsfortjeneste.

I kølvandet på sidste nyhedsbrev vil vi gerne takke alle for de mange positive reaktioner, vi har fået. Det er rart, at så mange har gjort sig den ulejlighed at ringe, skrive eller en sende mail. Og vi skal ikke i disse VM-tider undlade at opfordre til, at du kommer på banen, hvis du har noget på hjertet.

Tilbage er at ønske alle en god sommerferie.

God læselyst!

Thomas Christensen

»DUKHsen« er et nyhedsbrev, som udgives af Den Uvildige Konsulentordning på Handicapområdet fire gange årligt.

Formålet med nyhedsbrevet er at belyse centrale problemstillinger, når det gælder sagsbehandling og retssikkerhed på handicapområdet. Nyhedsbrevet henvender sig til borgere og sagsbehandlere med faglig eller personlig interesse i dette område.

Ambitionen er, at »DUKHsen« kan medvirke til at skabe debat om nogle af de aspekter af sagsbehandlingen, som giver anledning til problemer samt at give gode råd og anviser handlemuligheder for både borger og sagsbehandler.

Udgiver:
DUKH
Banegårdspladsen 2, 2.
6000 Kolding
Tlf. 7630 1930
Fax 7554 2669
mail@dukh.dk
www.dukh.dk

Ansvarshavende
Alice Brun
Redaktion og kontaktperson:
Thomas Christensen, thomas.christensen@dukh.dk, dr. tlf.: 7631 1524

DUKH mener:

- Les jeux sont fait - Carpe Diem!

Af centerleder Alice Brun

Synet af de nyudsprungne studenter af alskens slags fik mig til at ihukomme eksamensbordet med de franske gloser og den store latinprøve. Og derfra flød tankerne til den kommunalreform, der breder sine vinger ud over det ganske land og al dets folk. Ikke fordi der er nogen sammenhæng (skønt, det er der måske, hvis jeg gjorde mig den umage at tænke nærmere efter), men fordi nogle af de talemåder, der gjorde sig godt ved eksamensbordet også gør sig godt i forhold til kommunalreformen.

Terningerne er kastet, så grib chancen! Gør dit til, at kommunalreformen kom, så og sejrede og ikke kulminerer i en vredens dag.

Det er fascinerende at iagttage, hvordan følgevirkningerne af kommunalreformen trænger ind i alle kroge af den offentlige og private sfære. Hvilken lille forening kan se sig fri for at organisere sig i forhold til de nye kommuner? Hvilken lille institution undgår at forholde sig til nye kommunikationsveje? Hvilken landsby går fri af bekymring for at miste den lille skole?

Forleden så jeg Ulrik Kjær, kommunalforsker på Syddansk Universitet Odense, præsentere en meget enkelt kurve over bornholmernes oplevelse af en kommunesammenlægning, som de oplevede som de første – i denne omgang. Ved selve afstemningen havde tre fjerdedele stemt ja til sammenlægningen, to år efter var kun en ud af to positivt stemt for projektet. Forklaringen skulle ifølge Ulrik Kjær findes i en række historier, der satte fusionen i et dårligt lys.

De dårlige oplevelser og de dårlige erfaringer skal nok blive fortalt. Ulrik Kjær anbefalede, at kommunerne sørger for at fortælle også de gode historier. Eksempler på større faglig bæredygtighed og større kvalitet i kommunernes ydelser bør være nogle af dem.

Vi oplever, at kommunernes sagsbehandlere gerne vil udvikle deres faglighed. At de gerne vil lytte til og bruge andres erfaringer. At de gerne vil have en ledelse, der skaber rum for faglig udvikling. At de gerne vil lave fagligt godt arbejde, som de kan være stolte af. At de gerne vil have sammenhæng mellem politiske hensigtserklæringer og praksis.

Vi tror, at handicaprådene kan blive et forum, hvor man også drøfter kvalitet i sagsbehandlingen og i mødet mellem kommunen og kommunens borgere. At handicaprådene kan blive den "5. provins", hvor repræsentanterne for den kommunale myndighed og for kommunens borgere sænker paraderne fra konfliktfyldte enkeltsager og udveksler erfaringer og idéer.

Store forandringer åbner mulighed for at tænke nye, store tanker, der kan forandre praksis. Carpe Diem!

PS:

les jeux sont fait: terningerne er kastet

carpe diem: grib dagen

veni, vidi, vixi: jeg kom, jeg så, jeg sejrede

dies irae: vredens dag ■

Anne-Mette Gisselmann, afdelingschef i Gedved kommune:

»En gang imellem kan man opleve en borger, der siger tak for god behandling, selvom han har fået et afslag.» Så ved jeg, at vi har gjort et godt stykke arbejde...«

Interview: Strukturreformen og handicapområdet

Af konsulent Vibeke Larsen & informationsmedarbejder Thomas Christensen.

Ordene tilhører afdelingschef Anne-Mette Gisselmann, der er afdelingschef i Kultur- og Socialforvaltningen i Gedved Kommune. DUKHsen har denne gang taget turen til den lille kommune mellem Horsens og Skanderborg, der fra 2007 sammen med Brædstrup bliver en del af den nye Horsens Kommune. I et åbenhjertet interview har vi talt med Anne-Mette om retssikkerhed og kommunalreformen, harmonisering af serviceniveau, ledelse, visioner og tanker for den nye Horsens Kommune.

Anne-Mette om den nye Horsens Kommune og forskellen på store og små kommuner

Hvad skal du egentlig lave efter 1. januar 2007?

Jeg skal være souschef i Myndighedsafdelingen i Forvaltningen for Voksenservice i den nye Horsens Kommune.

Hvorfor har du det med det?

Det er da på mange måder lidt mærkeligt – altså jeg har været i Gedved Kommune i mere end 25 år. Jeg kender kommunen og forvaltningen indgående. Der er mange gamle kolleger, som jeg skal sige farvel til. Faktisk er det lidt som at få et helt nyt job.

Hvordan ser du på fremtidens Horsens Kommune i forhold til den kommune, hvor du arbejder i dag?

I dag er jeg chef for en afdeling, der spænder vidt. Praktisk talt så dækker vi hele det sociale område, det vil sige sygedagpenge, pension, arbejdsmarkedsområdet, servicelovens tilbud, lige med undtagelse af ældreområdet. Det bliver anderledes i den ny Horsens Kommune. Her er handicapområdet rent faktisk lagt sammen med ældreområdet.

fortsættes næste side

Baggrund

Anne-Mette Gisselmann er afdelingschef i Kultur- og Socialforvaltning i Gedved Kommune. Gedved bliver sammen med Brædstrup en del af den nye Horsens Kommune. Her skal Anne-Mette være souschef i Myndighedsafdelingen i Forvaltningen for Voksenservice.

Der bor lidt over 10.000 sjæle i Gedved Kommune – et tal der er stigende. Kommunen har udstykket grunde, og man har oplevet en markant interesse og fået en del tilflyttere. Grundene får folk ikke slyngtet i nakken. Det koster rask væk en million kroner at købe en rimelig parcel i Gedved Kommune.

Hvordan har du det med det?

Jeg skal ikke lægge skjul på, at jeg har været en af dem, der har talt imod. Der er meget fokus på ældreområdet i medierne. Og jeg kan godt frygte, at handicapområdet drukner lidt i forhold til ældreområdet. Men nu er der truffet en beslutning, og den respekterer jeg fuldt ud. Det er bare så vigtigt, at der skal være høj status i at arbejde med handicappede for sagsbehandlerne. At det er et område, som kommer højt på dagsordenen.

Sådan er det måske ikke?

Jeg kender sagsbehandlere, som i virkeligheden synes, at det, vi gør på handicapområdet, ikke er godt nok. Så handicappede skal højere op på dagsordenen.

Gedved er med sine 10.000 indbyggere en forholdsvis lille kommune. I forbindelse med denne reform har man talt meget om fordelene ved samle små kommuner til større enheder. Men hvordan ser du på det – bliver der forskel i forvaltningen – skal I gøre tingene på en anden måde?

Den primære forskel er nok, at her i Gedved har vi tingene meget samlet i en enhed. Jeg tænker, at vi har nogle vilkår, som gør det nemmere at omslutte borgeren.

Hvad mener du?

Jo, hvis vi har en "ny kunde i butikken" så kan vi godt sende måske tre medarbejdere i marken. Det kan umiddelbart virke overvældende, men vores erfaring er, at det sparer tid senere i forløbet. Og det betyder, at vi har lettere ved at have fokus på helheden.

Det er godt for borgeren, og det kan betale sig. I Gedved har jeg hele min afdeling – ja undskyld det kalder jeg den (siger Anne-Mette med et smil) samlet under et tag. Og fordelene ved det er, at vi har lettere ved at yde en helhedsorienteret indsats. Det bliver anderledes i en større forvaltning, hvor vi er mere specialiseret. Men ikke nødvendigvis noget negativt – det skaber blot nogle andre betingelser for at sikre en helhedsorienteret sagsbehandling.

Hvordan kan man så løse den opgave? Vi kender jo godt denne problemstilling i DUKH. De større kommuner er mere specialiserede – har lettere ved at opretholde et højt fagligt niveau – til gengæld kan det være svært at koordinere indsatsen godt nok. Gør du dig nogle tanker om den problemstilling?

Jamen det er klart, at der her er tale om et af de punkter, som har min særlige bevågenhed, fordi jeg har været vant til at arbejde i en mindre enhed. Jeg tror... her kan vi måske udvikle på nogle af de erfa-

Anne-Mette Gisselmann

ringer, vi har i Gedved med vores såkaldte tovholderfunktion. Vi har arbejdet lidt med ideen, som jeg godt kunne tænke mig at videreføre i den nye Horsens Kommune.

Tovholderfunktion?

Tovholderen skal være den, der samler trådene i forhold til borgeren. Tovholderen varetager kontakten med borgeren og er det samlende led. Jeg forestiller mig ikke, at en tovholder er det samme som en sagsbehandler. Det skal vel i grunden være en helt selvstændig funktion, som kun har til opgave at være tovholder. Det må aldrig blive venstrehandsarbejde – det dur ikke. Den tovholder, som jeg opererer med, skal kunne noget andet end en traditionel sagsbehandler.

Og hvad er det?

Ja man skal vel være en faglig generalist og have overblikket over hele forvaltningen. Men i virkeligheden er det lige så vigtigt, at man er god til at kommunikere med borgeren. "Min" tovholder er en form for mediator, der kan formidle og forklare systemets afgørelser og omvendt forstå og formulere de ønsker og behov, som borgeren måtte have til systemet. Heri ligger jo også muligheden for at forebygge konflikter, før de opstår.

Vi har talt lidt om fordelene ved en lille forvaltning. Men hvad med ulemperne? I DUKH får vi flere henvendelse fra borgere, der bor i mindre kommuner i forhold til deres andel af befolkningen. Der er faktisk en markant forskel (Red.: Se evt. DUKHs årsstatistik på www.dukh.dk) Har du et bud på, hvorfor det forholder sig således?

fortsættes næste side

Højt til loftet

I Gedved Kommune er der højt til loftet. Kommunen er hjemstedet for Danmarks højeste punkt Ydinge Skovhøj. Der er godt nok nogen i Skanderborg, der hævder, at der mener at have en mark, der skulle rage lidt højere op. Men det tror man ikke meget på i Gedved.

Puha – nu risikerer jeg at gøre mig upopulær....

Det er klart, at de små kommuner savner rutine og praksiserfaring, særligt når det drejer sig om mere sjældne handicaps, og jeg tror, det nemt kan medføre en usikkerhed både i forhold til håndtering af bevillinger og samarbejdet med den handicappede.

Og så tror jeg også, at det handler om, at området ikke kommer højt nok op på dagsordenen. Som oftest er der jo i større kommuner en selvstændig handicapafdeling med en leder, der brænder for området. På den måde er der mere fokus på området i de større kommuner

Det handler måske også om, at der ikke i de små kommuner er handicaporganisationer, der skubber på som f.eks. i Århus og København?

Ja – det er måske rigtigt – det er jo ikke hver dag, at Stig Langvad (formand for DSI, red.) lægger vejen forbi Gedved.

Anne-Mette og Retssikkerheden

Vores primære fokus i DUKH ligger jo på retssikkerhed. Fra tid til anden kan det godt være vores fornemmelse, at de formelle sagsbehandlingsregler – altså reglerne om begrundelse, partshøring og vejledning om klagemuligheder bliver oplevet som "et nødvendigt onde". Hvad skal der til

for, at medarbejdere i den kommunale forvaltning får en oplevelse af, at det er bestemmelser, som giver mening i forhold til sagsbehandlingen, at de har en funktion – og kan være et hjælpemiddel for dem i deres arbejde?

Der er jo ingen tvivl om, at retssikkerheden skal på dagsordenen. Og det er den måske ikke altid. Måske er det i virkeligheden en konsekvens af vores fag, at fokus nogle gange ligger et andet sted.

Når der skal træffes afgørelse i en sag, tror jeg, det oftest er Serviceloven frem for Restsikkerhedsloven, der ligger på bordet.

Men for mig handler det også om tydelig ledelse. Der skal vi som ledere være bedre til at sætte fokus på området. Hvordan skal det gøres, hvad skal stå i journalen osv.? Og det handler ikke bare om manualer. Det handler om langsigtet strategi – udvikling af kultur. Og ikke mindst om at inddrage medarbejdere i projektet og gøre det klart, hvorfor det har en mening at arbejde med disse regler. Det er så irriterende at tabe en sag i nævnet på grund af en eller anden fodfejl.

– Nej så Retssikkerhedsloven skal støves af...

Anne-Mette om borgerinddragelse

I DUKH kender vi til sager, hvor borgerne giver udtryk for, at de ikke oplever, at de bliver inddraget i deres sag. Men hvor sagsbehandleren i samme sager oplever, at borgerne bliver inddraget. Flere undersøgelser har også peget på problemstillingen. Hvad tænker du om det, har du nogle bud på, hvad det er, der sker? – og hvordan man kan løse problemstillingen?

Det handler vel om, at borger og sagsbehandler har hver sit fokusområde. Og måske også om, at sagsbehandleren naturligt er meget handlingsorienteret. Men først og fremmest så har det noget at gøre med, at man ikke indledningsvis får afstemt sine forventninger. Og det er der, vi skal starte. Fokus på det første indledende møde – det er meget vigtigt.

Der skal også fra vores side være mere tydelighed – mellem muligheder og bevillinger. Hvornår snakker vi det ene og hvornår det andet? Og så handler det måske også om berøringsangst. Vi skal turde sige tingene mere ligeud.

Forsættes næste side

Anne-Mette og udfordringerne ved strukturreformen

Hvad er de største udfordringer i den kommende tid i forhold til, at I som kommune skal overtage en del opgaver fra amtet?

Hvis jeg må starte et andet sted, så er det gode ved reformen, at der bliver mindre af det der "dem og os". Men jeg har helt ærligt været lidt betænkelig ved specialområdet. Det bliver en stor udfordring. Pludselig møder vi mennesker med handicap, som vi ikke kender til.

Er det ikke et stort problem? Jeg mener, i DUKH har vi mange sager, hvor hovedproblemet er, at sagsbehandleren har svært ved at forstå borgerens handicap og de følger, som det har?

Det er aldrig forkert at erkende, at man skal have andre ind i billedet. Vi skal være villige til at indhente viden. Og i den forbindelse bliver det spændende at se, hvordan vi kan bruge VISO*.

Til næste år – per 1. januar er det jo ikke kun kommuner, men også forskellige serviceniveauer, der lægges sammen. Ser du et dilemma imellem behovet for en eller anden harmonisering af serviceniveauet, samtidigt med at man nødvendigvis må begrunde eventuelle nedskæringer i konkrete og individuelle vurderinger af borgerens personlige forhold?

I Gedved har vi ikke haft et firkantet, men derimod et fleksibelt serviceniveau. Jeg kan godt se nødvendigheden af et mere ensartet serviceniveau i større kommuner, men jeg håber stadig, at vi får lagt et fleksibelt serviceniveau.

Men skal du ud og skære i ydelser på baggrund af en harmonisering?

Det kan ikke afvises...

* Som en støtte til kommunerne etablerer Socialministeriet i samarbejde med Undervisningsministeriet pr. 1. januar 2007 VISO - Den nationale videns- og specialrådgivningsorganisation.

Idéen med VISO er at give borgere og kommuner adgang til vejledende rådgivning og udredning i de mest komplicerede enkeltsager.

Herudover skal VISO skal indsamle og formidle viden inden for social- og specialundervisningsområderne.

Men hvordan vil du kunne forsvare overfor Peter, at han kun kan få hjælp i tre timer mod før fem?

Måske er det ikke Peter, men i virkeligheden ofte medarbejderen i kommunen, der mener, at Peter har brug for hjælp i fem timer. Men et serviceniveau handler jo om meget mere end timer og økonomi. Det handler også om måden, man gør tingene på.

For eksempel har vi her i kommunen haft unge udviklingshæmmede i botilbud i en anden kommune. Det kostede kommunen mange penge, men det var i virkeligheden også en dårlig løsning, fordi de unge var langt væk fra deres forældre. Så fandt vi ud af, at vi havde en bygning her i byen – lige her ved siden af rådhuset – hvor de kunne bo. Bygningen var måske lidt slidt – og alting var ikke i tip-top stand – men for unge var det en god løsning.

Og hvem siger også, at unge med handicap nødvendigvis skal bo i topmoderne bygninger – det er jo normalt, når man er ung, at man bor lidt spartansk. Her har vi måske nok været vant til, at alting skulle være så flot og forkromet. Mindre kan også gøre det.

Så du frygter ikke en lind strøm af klager fra borgere, der føler, at de er blevet uretfærdigt behandlet på grund af harmonisering af serviceniveauet?

Det bliver ikke den store katastrofe. Serviceniveau handler som sagt om mere end penge. Det handler også om kultur, praksis, små ting – selvfølgelig bliver det anderledes.

Hvis du om to år skal læse en artikel om borgernes oplevelse af handicapområdet i Horsens kommune – hvad vil så gøre dig mest glad? Mest ked af det?

Hvis vi skal tage det første: at vi fremstår professionelle – at borgeren er blevet set, mødt og hørt.

Hvad vil du ikke læse?

At vi er en forvaltning, hvor den ene hånd ikke ved, hvad den anden gør. ■

Aktiviteter i DUKH i 2. kvartal 2006

Kalender over afholdte og planlagte aktiviteter.

Foreninger mm.

April

NF Foreningen: Hvad er min ret og pligt?

Bonaventure - Forening for forældre med døve, tunghøre og CI opererede børn

Københavns Kommune

Brugermøde med etniske forældre til handicappede børn

Planlagte

September

Mongolforeningen.

Vittenberg-skolen i Ribe: Generel præsentation af DUKH samt børneområdet.

Kommuner

April

Roskilde Kommune § 28 & 29

Kurbo: »Helhedsorienteret indsats«

Gedved Kommune
Svære handicapsager

Maj

Ringkøbing Amt § 84 merudgifter
Silkeborg om § 40

Maj

PIRA - Patientsforeningens information i Ringkøbing Amt

Brugerrådssage i Haderslev

OCD Foreningen

Oktober

OCD foreningen i Ålborg om rettigheder og pligter.

Interessegruppe for forældre til børn med GUU/GUA.

Juni

Augustenborg:
Faldgrupper og overgangen mellem børn og voksenområdet

Ribe Amt:
§ 84 merudgifter

Juni

Handi-Info -
Århus Amts handicapinformation

Spiren - Specialbørnehave i Horsens:
Præsentation af DUKH.

Efteråret 2006 foreløbigt

Kolding Kommune: § 29
Sygehus-socialrådgivere Vejle § 84
Skælskør Kommune: Præcise program uafklaret
Handicaprådet i Middelfart
Ringkøbing Amt § 84
Århus Kommune § 84

Du kan også bruge os som foredragsholder

DUKH holder hvert år en række oplæg og foredrag, hvor vi møder forældre, pårørende, borgere og professionelle inden for handicapområdet. Det er en vigtig del af vores arbejde at komme ud og formidle vores erfaringer om retssikkerhed og god sagsbehandling til borgere med handicap, deres pårørende, handicaporganisationer og sagsbehandlere i det offentlige.

På www.dukh.dk kan du se, hvilke arrangementer vi afholder for tiden, og du kan forespørge på et oplæg eller foredrag. Herudover kan du kontakte informationsmedarbejder Thomas Christensen, e-mail: thomas.christensen@dukhdk, tlf.: 76 31 15 24.

Den ulige retfærdighed:

- kampen mellem individuel vurdering og serviceniveau

Af centerleder Alice Brun

Ved serviceskranken

Det er torsdag den 8. marts 2007 kl. 16. En god dag at gå til kamp. Fire personer mødes i køen foran kommunens serviceskranke – eller borgerbutikken, hedder den vist. Hver med et brev i hånden. Efter tur afleverer de brevet og ser på, at det bliver åbnet og datostemplet som indgået post. Det er om at sikre sig, at brevet er nået frem og nået frem til tiden. Det er klager. Klager over, at deres kompensation for merudgifter, praktisk og personlig støtte er blevet reduceret. Det forstår de nemlig ikke, og de synes, det er urimeligt og uretfærdigt. Her troede de, at det skulle være en fordel for borgerne med de større kommuner, og se så hvad resultatet bliver!

På sagsbehandlergangene

Måneden før var det sagsbehandlere, der mødtes – på den anden side af skranken. Efter at skrivebordene og papirstakkene var kommet på plads i den nye samlede forvaltning, havde de aftalt at mødes med et bredt udvalg af deres sager under armen. Selvom de ikke havde haft meget tid sammen, så havde de dog kunnet konstatere, at der var meget, de gjorde forskelligt. Det ville de have gjort noget ved. De vidste, at de ville blive stillet til regnskab for forskellighederne. Inden 1. juli skulle de have harmoniseret de sammenlagte kommuners serviceniveauer og vel af mærke uden at gå på kompromis med kravet om at foretage konkrete og individuelle vurderinger.

At børnehavernes normeringer og skolernes timetal skulle udlignes var til at forholde sig til, selvom det gav en masse bøvl og brok fra forældre, der ville have bedre og ikke ringere vilkår. Men der kunne politikerne jo bare vælge en standard og stå fast, - hvis de ellers kunne det, altså stå fast.

At finde et fælles niveau for den fremtidige bevilning af ydelser skulle også nok gå, selvom det tog ekstra tid i begyndelsen. Men at nå frem til et fælles serviceniveau for ydelser, der var bevilget individuelt for længe siden, det var altså noget af en opgave.

.... den ene gang

At forældrene til børnene i specialbørnehaven snakkede sammen, vidste børnesagsbehandlere

af erfaring. Og det blev de i øvrigt ved med, når børnene kom i skole. "Hvordan kan det være, at vi får afslag på at få dækket kursusudgifter, når Hannes forældre får det bevilget?" "Hvorfor kan jeg kun få barnepige to gange om måneden, når Peter kan få det hver uge?" "Det er helt utroligt, at det kan tage to år at få behandlet en boligændringssag her i kommunen, når det kun tager halvt år i vores nabokommune." "Når andre kan få et rammebeløb og så selv vælge kørestol, må vi vel også kunne få det!"

Forældrene kunne altid henvise til paragraffer, hvor der stod, at "kommunen tilbyder" og "kommunen sikrer", men det om betingelser og udmåling var forældrene gode til at springe over. Det behøvede nu strengt taget ikke at være af ond vilje eller for at rage til sig. Faktisk havde sagsbehandlere heller ikke altid selv let ved at vurdere, om folk var omfattet af målgruppen og opfyldte kriterierne for at få en eller anden ydelse. Nogle ting var nemmere, den gang man kunne slå op i en tabel og se, hvad folk havde ret til. Så blev der ikke så meget diskussion. Om det var retfærdigt? Tjaaaa.

Derfor vidste sagsbehandlere, at det var med at have begrundelserne i orden.

fortsættes næste side

Så dem tog de fat i sag for sig. Hvorfor var det nu, at netop det barn og den familie havde fået bevilget netop den ydelse på det niveau?

I nogle sager var det simpelthen umuligt at se. Forældre og sagsbehandleren havde været enige om, hvilke ydelser der skulle til, og så var der jo ingen grund til at skrive noget. Og eftersom sagsbehandleren var rejst, var der ikke længere nogen, der kendte sagen i detaljer.

I andre sager var der en begrundelse, men den gjorde dem ikke så meget klogere. Familien havde fået ydelsen, fordi den opfyldte betingelserne i loven. Ja, hvad ellers - og så?

Men så var der sagerne, hvor de kunne følge deres kollegas ræsonnementer. Hvor det var tydeligt, hvilke støttebehov familien havde, hvor støttebehovene var relateret til lovgivningen, hvor sagsbehandlerens egne faglige vurderinger fremgik klart, hvor både til- og fravalg var tydelige i afgørelsen. De sager var gode at snakke ud fra.

Og snakket blev der. Det var dejligt at konstatere, at der var forhold, de vurderede ens. Og spændende og lidt foruroligende at opleve, at der også var forhold, hvor de ville anlægge helt forskellige skøn. Kunne det ikke lade sig gøre at nå frem til det rigtige skøn? Det var svært. Men de kunne i hvert fald mærke, at de nærmede sig et fælles niveau, jo mere de fik afdækket og diskuteret deres individuelle overvejelser.

Det hjalp, at deres afdelingsleder var med og kunne trække drøftelserne tilbage på det principielle spor, når de var ved at grave sig for langt ned i detaljer, der simpelthen ikke kunne være andet end helt særlige individuelle forhold.

.... den anden gang

På gangen ved siden af sad sagsbehandlerne fra voksenafdelingen og snakkede sammen. De havde været på kursus med ældreafdelingen og udvekslet standarder og procedurer. Det var meningen, at de alle sammen skulle til at bruge Fælles Sprog* eller noget der lignede. Så skulle det være forholdsvis nemt at udmelde serviceniveauer og træffe individuelle afgørelser.

Voksenafdelingens medarbejdere havde været lidt lunkne ved tanken. De måtte jo indrømme, at Fælles Sprog gav ubehagelige associationer: afkrydsningsskemaer, minuthysteri, tekniske standarder, samlebåndsarbejde, tingsliggørelse... de kunne

blive ved. Det passede ikke rigtigt ind i de værdier og det selvbillede, som medarbejderne hidtil havde haft.

På den anden side var det jo rart at have noget konkret at forholde sig til, hvis blot det ikke gav ekstra administration. Checklister, som kunne hjælpe en med at huske, hvad man skulle spørge ind til og vurdere. Bare folk ikke skulle presses ind i en skabelon, som de altså ikke passede ind i. Og det gjaldt i øvrigt også dem selv som sagsbehandlere. Ovenfra dikterede metoder var ikke lige deres livret.

Det var heller ikke intentionen, havde ledelsen for de to afdelinger pointeret. Tvært imod så håbede afdelingslederne, at de to afdelingers medarbejdere kunne berige hinanden. At de hver især havde nogle faglige vinkler på arbejdet, som kunne inspirere og kvalificere kollegernes arbejde.

I et eller andet omfang havde det også vist sig at være tilfældet. Faktisk mere end de havde forventet. De sad nu med nogle næsten færdigformulerede udspil til overordnede retningslinjer både for serviceniveauet og for arbejdsmetoderne. Det var da kommet til at lyde helt godt.

Nu skulle serviceniveauet testes på de enkelte sager for at vurdere, om formuleringerne også holdt vand i daglig praksis. Gjorde beskrivelsen af serviceniveauet en forskel, eller kunne den legitimere en hvilken som helst praksis?

Let var det ikke, men interessant at erfare, hvor forskelligt de anvendte de formuleringer, som de stort set var nået til enighed om på det mere abstrakte niveau. På nogle områder var servicefastsættelsen en god hjælp til de konkrete begrundelser, uden at der skulle øves vold mod individualiteten. På andre var det ganske enkelt umuligt at skabe sammenhæng. Ydelsen til borgeren var rigtig, var de enige om, men man kunne godt nok ikke læse sig til den i beskrivelsen af serviceniveauet.

Det skulle man heller ikke i alle tilfælde kunne, fik de at vide. Der skulle netop være plads til det individuelle og det særlige. Kunne de give en velargumenteret begrundelse med hjemmel i lovgivningen, ja, så var der også rygdækning for afgørelsen.

fortsættes næste side

* Red.: Fælles sprog er en kommunal metode, der tager udgangspunkt i et ønske om sammenlignelighed og gennemskuelighed samt ikke mindst en mere ensartet visitation.

Efter møderne

Mødetiden var gået, og sagsbehandlerne var overhovedet ikke nået igennem det, de havde planlagt. Tiden var fløjet af sted. Det havde været utroligt tilfredsstillende at få lov til at bruge sin faglighed. Den skulle de selvfølgelig altid bruge i hverdagen, men der kunne den altså godt somme tider forsvinde lidt i rutiner og sagspukler. Den blev tydeligere, når de skulle sætte ord på den sammen med andre, som talte samme sprog.

De var sikre på, at det var en god investering at have de faglige diskussioner. At det gav bedre og mere rigtige afgørelser, og at de kunne komme nogle problemer i forkøbet.

Men det tog jo altså tid. Den dårlige samvittighed meldte sig allerede på vej hen ad gangen. Hvor mange sager kunne de ikke have nået at behandle, mens de bare havde siddet og snakket? Og hvem ville tale deres sag, når utilfredse borgere klagede over igen at få den besked, at de desværre ikke kunne komme til at tale med sagsbehandleren, fordi hun sad i møde?

Til alt held havde afdelingslederne de lange ører ude, så de kunne afbøde de værste samvittigheds-

kvaler. Det var godt, at sagsbehandlerne bekymrede sig om relationerne til borgerne, men formålet med de faglige drøftelser var jo altså ikke blot at fastlægge serviceniveauet, men også at sikre borgerne en god sagsbehandling, så de fik de rigtige ydelser. Og da politikerne blev orienteret om, at der nu ville blive sat fokus på harmonisering af serviceniveauerne, havde de også nikket ja til, at det var en proces, som nødvendigvis måtte involvere sagsbehandlerne, og som ville tage tid. Ergo ville politikerne naturligvis bakke sagsbehandlerne op.

I øvrigt havde afdelingslederne nu fået værdifuldt input til at udfylde deres funktion som forbindelsesled mellem politik, ledelse og praksis, og politisk havde man i den nye kommune lagt stor vægt på at skabe denne sammenhæng.

Tilbage ved serviceskranken

Når nu sagsbehandlerne havde gjort så meget ud af forarbejdet til en kvalificeret revurdering af afgørelserne, hvorfor i alverden var der så fire personer, der mødte op med klager den 8. marts?

Da jeg spurgte dem, havde de forskellige svar:

- En havde hidtil aftalt alle ydelser mundtligt med sagsbehandleren, og det havde fungeret rigtig fint. Men nu var hun blevet sat ned i tid. Og hun tvivlede på, at sagsbehandleren havde haft alle de nødvendige oplysninger som grundlag for den nye afgørelse, for så var den garanteret blevet anderledes.
- En kunne i og for sig godt forstå afgørelsen, men syntes simpelthen bare, at niveauet nu var blevet for lavt, og det ville han stille kommunen til regnskab for.
- En klagede af princip over alle afgørelser, for hun havde grundlæggende mistillid til kommunens afgørelser.
- Og den fjerde... det kan jeg ikke lige huske.

Men hvem ved, måske ville der være kommet mange flere klager, hvis sagsbehandlerne ikke havde gjort deres forarbejde så godt. Fordi forholdet mellem individuel vurdering og fælles serviceniveau er den uendelige historie om ulig retfærdighed. ■

Hvem bruger DUKH?

-borgere fra små eller store kommuner

DUKH har færdiggjort årsstatistik for 2005. De mange tal viser flere interessante ting. F.eks. er det ikke ligegyldigt, om du bor i en lille eller stor kommune. Hvis du bor i en lille kommune, er der større sandsynlighed for, at du vil kontakte DUKH. Der er nemlig en betydelig overvægt af vores henvendelser, som kommer fra borgere i små kommuner.

Lad det være sagt med det samme. Vi kan ikke i DUKH give en forklaring på hvorfor små kommuner er overrepræsenteret i forhold til store kommuner. Men hvorom alting er, så er billedet ganske klart: Indbyggere i små kommuner benytter DUKH mere end indbyggere i store kommuner.

Vi har forsøgt at dele de danske kommuner op i seks grupper:

- Gruppe 1: under 10.000 indbyggere
- Gruppe 2: fra 10.000 – 19.999 indbyggere
- Gruppe 3: fra 20.000 – 29.999 indbyggere
- Gruppe 4: fra 30.000 – 49.999 indbyggere
- Gruppe 5: fra 50.000 – 99.999 indbyggere
- Gruppe 6: fra 100.000 indbyggere.

Og billedet er tydeligt nok. Vi får flere henvendelser fra gruppe 1 og 2, end deres faktiske antal af befolkningen berettiger til.

Det fremgår af række B i figur 1, at DUKH i 2005 har fået 391 henvendelser fra borgere, der bor i kom-

munen med under 10.000 indbyggere. I alt 822.411 danskere har valgt at bosætte sig i en kommune med under 10.000 indbyggere, nogenlunde det samme antal mennesker, som bor i en kommune, der har mellem 50.000 og 100.000 indbyggere. Men selvom de to grupper er omtrent lige store, så er antallet, der har haft kontakt med DUKH alt andet end ens. I gruppen 50.000-99.999 er det kun 296 personer mod 391 i de små kommuner, der har henvendt sig til DUKH.

Række E udtrykker forholdet imellem antallet af faktiske henvendelser og det antal, som man kunne forvente i forhold til kommunens størrelse. Det vil med andre ord sige, at DUKH får 21,3 % flere henvendelser fra de helt små kommuner, end indbyggertallet berettiger til. På samme måde får DUKH 22,3 % færre henvendelser fra indbyggere, der bor i de helt store kommuner.

Du kan læse mere på www.dukh.dk, hvor du kan downloade hele rapporten "Årsstatistik 2005". ■

2005	Kommunegrupper efter befolkningstal						
	under 10.000 (1)	10.000 19.999 (2)	20.000 29.999 (3)	30.000 49.999 (4)	50.000 99.999 (5)	over 100.000 (6)	I alt
A. Befolkning i alt i gruppen	822.411	1.042.407	564.511	912.764	827.414	1.146.415	5.315.922
B. Antal henvendelser	391	487	194	363	296	349	2080
C. Forventede antal henvendelser	322,4	407,7	220,5	357,8	324,5	449,3	2082,1
D. Over/underrepræsentation	69	79	-26	5	-28	-100	
E. Over/underrepræsentation i %	21,3	19,5	-12,0	1,5	-8,8	-22,3	

Figur 1. Henvendelser til DUKH i forhold til kommunestørrelse.

Råd om Ret

Seks hurtige spørgsmål og seks konkrete svar om tilskud til behandling

På DUKHs hjemmeside kan du finde svar på rigtig mange spørgsmål, når det gælder retssikkerhed og sagsbehandling på handicapområdet. Nedenstående finder du et lille udpluk, der alle handler om tilskud til behandling. Men klik dig ind på vores hjemmeside www.dukh.dk - under punktet »Råd om Ret« finder du helt konkrete svar og spørgsmål om emner som sagsbehandling, klage, personlig hjælp, økonomi, beskæftigelse, bolig, hjælpemidler, undervisning, sundhed, transport og tvang.

Spørgsmål:

Kan jeg få gratis fysioterapi? Jeg har lammelser efter en hjerneblødning.

Svar:

Muligvis. Personer med et svært fysisk handicap, der har behov for personlig hjælp eller hjælpemidler kan via egen læge henvises til vederlagsfri fysioterapi i privat praksis. En bestemt gruppe af diagnoser er omfattet af ordningen.

Spørgsmål:

Mine medicinudgifter er høje, kan jeg få hjælp?

Svar:

Din læge kan søge kronikertilskud, såfremt du har en varig sygdom og behov for megen medicin. Din egenbetaling bliver herefter maksimalt pr. år 3520,- kr. (2006). Yderligere tilskud kan for voksne søges jf. pensionslovgivningen eller § 84 i Serviceloven og for børn jf. § 28 i Serviceloven.

Spørgsmål:

Kan jeg få tilskud til psykologsamtaler, hvis jeg lige har fået konstateret sclerose?

Svar:

Ja, sygesikringen giver tilskud med 60 % af udgiften, såfremt din egen læge henviser dig.

Spørgsmål:

Kan jeg få tilskud til proteindrik?

Svar:

Ja, såfremt ernæringspræparatet er ordineret af en læge i forbindelse med sygdom eller alvorlig svækkelse. I så fald dækker sygesikringen 60 % af udgiften.

Spørgsmål:

Min mand skal snart udskrives fra sygehuset efter en hjerneblødning. Hvad så med videre genoptræning?

Svar:

Sygehuset skal tilbyde en genoptræningsplan til patienter, der har et lægefagligt behov for fortsat genoptræning ved udskrivning fra sygehus. Planen skal beskrive det videre træningsforløb.

Find svar på flere spørgsmål på www.dukh.dk

Paragrafferne & Mona: Serviceniveau

Tekst og idé: ThC - tegninger Ditte K.

En af de største udfordringer i den nye kommunale struktur bliver uden tvivl at harmonisere forskellige serviceniveauer. Udfordringen bliver at finde et ensartet serviceniveau, samtidigt at man er i stand til at begrunde eventuelle nedskæringer i borgerens personlige forhold.

Børn på institution: Når barnet forsvinder sammen med hjælpen...

Af konsulent Vibeke Larsen & Informationsmedarbejder Thomas Christensen

Når et barn med handicap flytter på institution medfører det som regel, at forældrene mister den hjælp, som de tidligere har fået. Det lyder måske logisk nok, men ofte medfører det også, at det kan være svært for forældrene at bevare kontakten og det tætte forhold til barnet, Hvad mange ikke ved er, at lovgivningen rent faktisk rummer mulighed for at give hjælp alligevel.

I denne artikel ser vi nærmere på nogle af de muligheder, som ligger i lovgivningen for at yde støtte til, at forældre kan bevare en tæt kontakt til deres børn. I DUKH får vi henvendelser fra forældre, som har brug for rådgivning i forbindelse med, at deres barn er flyttet på institution. Ofte handler det om, at man ikke længere får den hjælp, som man fik, da barnet boede hjemme. Og det oplever mange forældre som et stort problem. Ofte er hjælpen en afgørende forudsætning for at bevare et godt og tæt forhold til barnet.

Dette billede bliver i vid udstrækning bekræftet af en undersøgelsen, som Center for Ligebehandling af Handicappede har gennemført i 2004. Den viste blandt andet, at mange forældre oplever, at hjælp

er en forudsætning for at kunne bevare en tæt kontakt til barnet. Det drejer sig for eksempel om dækning af merudgifter, handicapbil, hjælpemidler mv.

Et eksempel

En mor til en dreng med svære handicap beslutter, at hendes barn skal flytte på døgninstitution, fordi hun ikke magter at klare barnet i hjemmet. Men problemet er nu, at hun oplever, at det er svært for hende at bevare en tæt kontakt til drengen. Han er ofte indlagt på hospital, og i de situationer vil moderen meget gerne være hos ham, som hun tidligere har været. Men når barnet ikke bor i hjemmet, kan hun ikke længere få kompensation for tabt arbejdsfortjeneste. Derudover har hun tidligere *fortsættes næste side*

CLHs undersøgelse

- Center for Ligebehandling af Handicappede er en offentlig institution, som skal sikre, at mennesker med handicap får de samme rammer og muligheder i samfundet som ikke-handicappede. Centret gennemførte i 2004 en undersøgelse blandt 260 forældre til døgnanbragte handicappede børn og forstandere/afdelingsledere på 48 døgninstitutioner. En af konklusionerne var, at der i høj grad var behov for at styrke og understøtte forældrenes ønske om at leve op til deres forældrerolle. Også selv om barnet rent faktisk ikke kan bo sammen med forældrene. Undersøgelsen viste her, at manglende handicapkompenserende ydelser gør det sværere for disse familier at fungere. Læs mere om CLH og se hele rapporten på: www.clh.dk

modtaget støtte til at have hjælpere med, når familien har været på ferie med sønnen. Heller ikke det er længere muligt. I stedet har kommunen flere gange henvist hende til at bede om hjælp fra institutionen, hvor sønnen bor. Så moderen har ikke fået nogen egentlig afgørelse på hendes henvendelse til sagsbehandleren. Hun har bare fået oplyst, at barnet nu bliver forsørget af det offentlige, og at hjælpen nu er institutionens ansvar.

Hun har ikke på noget tidspunkt i forløbet fået rådgivning om, hvilke økonomiske konsekvenser det ville få, at barnet flyttede, ud over at hun ville miste børnefamilieydelse.

Hvad er problemerne i denne sag?

- Moderen har ikke modtaget rådgivning om, at hun ikke længere opfylder betingelserne for at modtage dækning af merudgifter efter Servicelovens § 28 og kompensation for tabt arbejdsfortjeneste efter Servicelovens § 29. Betingelsen for at modtage hjælp efter disse bestemmelser er, at barnet forsørges i hjemmet.
- Moderens henvendelse om økonomisk hjælp til dækning af tabt arbejdsfortjeneste i forbindelse med barnets indlæggelse er ikke blevet reelt behandlet. Det vil sige, at kommunen ikke har lavet en egentlig sagsbehandling og truffet en begrundet afgørelse. Det betyder, at der formelt ikke er truffet en afgørelse, som moderen har kunnet klage over.
- Men sidst og væsentligst i denne sammenhæng, så har moderen ikke fået rådgivning om, at der er andre muligheder for at yde økonomisk hjælp, som kan bidrage til at bevare en stabil kontakt mellem forældre og barn. Mulighederne findes i Servicelovens § 40, stk. 5, som netop giver mulighed for at yde dækning af udgifter, som kan være med til at sikre en stabil kontakt mellem forældre og barn.

Hvordan kan der ydes hjælp til at bevare kontakten med forældre og barn?

Reglerne i Servicelovens § 40, stk. 5 stiller krav om, at kommunerne skal lave en konkret og individuel vurdering af behovet for ydelser, som kan støtte en stabil kontakt mellem forældre og barn. Det er vigtigt at være opmærksom på, at der skal være en klar sammenhæng mellem udgiften og formålet med at sikre en stabil kontakt mellem barnet og forældrene.

Det fremgår af punkt 106 i den nye vejledning af 3. februar 2006 om særlig støtte til børn og unge, at der eksempelvis kan ydes dækning af forældrenes transportudgifter i forbindelse med samvær. Forældrene kan også få støtte til udgifter til særlig indretning eller

udstyr i hjemmet, som er nødvendigt for, at barnet kan komme på besøg i hjemmet.

Det er vigtigt at være opmærksom på, at eksemplerne, nævnt i vejledningen ikke er udtømmende. Kommunen skal derfor i hver enkelt situation lave en konkret og individuel vurdering og tage stilling til, hvad der er nødvendigt for at sikre en tæt og stabil kontakt mellem barn og forældre.

Det Centrale Handicapråd* har spurgt Socialministeriet om problemstillingen. Ministeriet har svaret, at der ikke ligger en egentlig begrænsning i hvilke typer udgifter, der kan dækkes efter § 40, stk. 5 i Serviceloven. Undtagelsen er dog, at der ikke kan ydes støtte til handicapbil.

Der er imidlertid ikke meget praksis at læne sig op af. Ankestyrelsen har kun truffet to afgørelser om denne problemstilling. Det er derfor vigtigt, at kommunerne er omhyggelige i forhold til sagsbehandlingen og i forhold til at begrunde de afgørelser, man træffer. Men kommunen skal også være opmærksom på, at der er lovmæssige muligheder for at yde hjælp og give forældre rådgivning og vejledning herom.

fortsættes næste side

***Det Centrale Handicapråd** blev oprettet af Folketinget i 1980 og består af repræsentanter for brugerne og for myndighederne. Rådet har til opgave at følge og vurdere vilkårene i samfundet for personer med handicap samt at rådgive regeringen og andre centrale offentlige myndigheder herom. Læs mere på rådets hjemmeside www.dch.dk

Afgørelser fra Ankestyrelsen: SM A-20-05/SM 0 76-98

Ankestyrelsen har i SM O 76-98 truffet afgørelse om, at der var mulighed for dække udgifter i forbindelse med besøg i hjemmet. Sagen drejede sig om et barn med autisme, som var anbragt på en amtskommunal døgninstitution. Ankestyrelsen fandt, at der kunne ydes dækning af udgifter i forbindelse med samvær i hjemmet efter bistandslovens § 33, stk. 2, nr. 9 (efterfølgende Serviceloven § 40, stk. 2 nr. 9 og nu Serviceloven § 40, stk. 5). Ankestyrelsen lagde vægt på den daværende vejledning, hvoraf det fremgik, at bestemmelsen giver mulighed for at yde hjælp til udgifter i forbindelse med forældrenes samvær med barnet eller den unge under anbringelsen, når der er tale om formålsbestemte udgifter.

I den anden sag, SM A-20-05 traf Ankestyrelsen afgørelse om, at der ikke kunne ydes dækning af transportudgifter til samvær med et anbragt barn efter Aktivlovens § 83, stk. 1 – men at ansøgningen i stedet for skulle behandles efter reglerne i Servicelovens § 40, stk. 2, nr. 9 (Nu Servicelovens § 40, stk. 5) og ydes efter denne bestemmelse, hvis betingelserne i øvrigt var opfyldt.

Gode råd til forældre

Det er vigtigt, at du får den rådgivning og vejledning, som du har brug for. Det gælder både rådgivning om de økonomiske forhold, men også om procedurer og hvilke muligheder, der er for støtte til den følelsesmæssige del. Vær ærlig og åben omkring dine forventninger til samarbejdet – også når dit barn er flyttet hjemmefra – sørg for at være klar over kommunens forventninger til samarbejdet. Vær selv aktiv - bed om rådgivning og vejledning, hvis du overvejer om dit barn skal flytte på institution.

Vær opmærksom på, at der er mulighed for at søge om ydelser, der kan støtte, at du fortsat kan have en stabil kontakt med dit barn.

Vær opmærksom på, at du får dine eventuelle ansøgninger behandlet formelt, dvs. bed om at få en skriftlig afgørelse. Hvis du er utilfreds med den, har du mulighed for at klage.

Vær opmærksom på, at du får lavet klare aftaler om det fremtidige samarbejde med institutionen og kommunen, herunder hvem der har ansvar for hvad. På den måde ved du, hvornår du skal henvende dig til institutionen, og hvornår du skal henvende dig til den kommunale sagsbehandler.

Vær opmærksom på, at kommunen har pligt til at lave en handleplan i de situationer, hvor et barn flytter på institution. En handleplan er et godt værktøj i samarbejdet mellem sagsbehandler og forældre til at sikre gennemsuelighed, og at begge parter arbejder efter samme mål. Handleplanen skal jævnligt følges op og justeres, hvis der sker ændringer i dit barns situation og behov. Vær selv opmærksom på, at I får lavet klare aftaler om, hvornår og hvordan planen skal følges op.

Gode råd til sagsbehandlere

Vær opmærksom på, at forældrene får den rådgivning og vejledning, som de har brug for og krav på. Det drejer sig om rådgivning om, hvilke økonomiske konsekvenser det har, at barnet flytter på institution. Og rådgivning om mulighederne for at få økonomisk støtte til at kunne bevare en stabil kontakt med barnet.

Herudover er det vigtigt at være opmærksom på, at det er gennemsueligt for borgeren, hvordan procedurerne er, når et barn skal flytte på institution, herunder at få afstemt forventningerne til samarbejdet.

Når barnet flytter hjemmefra, er det er vigtigt, at der laves klare aftaler om, hvem der har ansvar for hvad. Hvad er institutionens ansvar, og hvad er kommunens ansvar. Det bidrager til gennemsuelighed for alle parter.

Vær opmærksom på, at forældrene ved henvendelse om hjælp får en formel sagsbehandling af deres ansøgning. Det vil sige, at de får en formel afgørelse, hvoraf kommunens begrundelse fremgår og med klagevejledning

Vær opmærksom på, at den lovpligtige handleplan kan bruges som et aktivt værktøj i samarbejdet med forældrene. For eksempel kan man i handleplanen anfører, hvad institutionen har ansvar for, og hvilke problemstillinger forældrene skal henvende sig til kommunen med. Et eksempel på sidstnævnte kunne være en ansøgning om ydelser efter Servicelovens § 40, stk. 5

Vær opmærksom på at forældrene får klagevejledning i forbindelse med en afgørelse. Der er meget lidt praksis på dette område, og derfor kan en klage være med til at afdække praksis. ■

Dokumentation: Vejledning om særlig støtte til børn og unge, Uddrag af pkt. 106:

»Bestemmelsen giver mulighed for at yde økonomisk bistand som en formålsbestemt foranstaltning for at undgå barnets eller den unges anbringelse eller fremme en hjemgivelse eller støtte en stabil kontakt mellem forældre og børn under en anbringelse uden for hjemmet. Hjælp i medfør af § 40, stk. 5, er ikke transbestemt. Det betyder, at den økonomiske støtte ikke afhænger af forældrenes økonomi, men alene af formålet med støtten.

Når støtten ydes for at undgå barnets eller den unges anbringelse eller for at fremme en hjemgivelse, er det en forudsætning, at der er en klar sammenhæng mellem ydelsen af økonomisk støtte og muligheden for at undgå anbringelse eller fremme hjemgivelse. Dette skal fremgå af sagsfremstillingen. Det er derfor af væsentlig betydning, at støtten indgår som et led i en samlet løsning af familiens problemer, og at støtten tilsigter at sætte familien i stand til selv at klare sine vanskeligheder. Bestemmelsen giver ikke mulighed for at yde en familie hjælp til løbende forsørgelsesudgifter. Som eksempler på bestemmelsens anvendelsesmuligheder kan nævnes hjælp til bedre bolig, f.eks. hjælp til istandsættelse, flytning og indskud, sanering af gæld eller betaling af mindre anskaffelser.

Bestemmelsen giver ligeledes mulighed for at yde hjælp til udgifter i forbindelse med forældremyndighedsindehaverens samvær med barnet eller den unge under anbringelsen for at støtte en stabil kontakt mellem forældre og børn. I disse situationer er det en forudsætning, at der er klar sammenhæng mellem ydelsen af økonomisk støtte og formålet at støtte en stabil kontakt mellem forældre og børn. Bestemmelsen giver således ikke generel mulighed for at yde tilskud til fødselsdags- og julegaver. Eksempelvis kan bestemmelsen anvendes til at yde hjælp til forældrenes transportudgifter i forbindelse med samvær eller til specielle udgifter, der er nødvendige for, at et fysisk eller psykisk handicappet barn kan besøge forældrene i hjemmet. Der kan f.eks. ydes støtte til udgifter til særlig indretning eller udstyr i hjemmet, som er nødvendigt for, at barnet eller den unge kan besøge forældrene i hjemmet.«

OVERBLIK: kompensation for Tabt Arbejdsfortjeneste – de typiske problemstillinger

Af konsulent Lone Hesselbæk

Kompensation for tabt arbejdsfortjeneste er et af de områder, hvor vi får mange henvendelser i DUKH. Denne artikel giver et overblik over vores erfaringer, når det gælder den praktiske sagsbehandling på området. Hvor er det, at der er problemer? Hvor er det, at lovgivningen giver anledning til tvivl hos borgerne? Læs med og få nogle af svarene.

I DUKH får vi mange henvendelser fra forældre om kompensation for tabt arbejdsfortjeneste (*fremover tabt arbejdsfortjeneste*) i forbindelse med pasning af et barn med handicap. Der er naturligvis individuelle forskelle fra sag til sag, men det er også muligt at pege på generelle træk og problemfelter. I det følgende vil vi videregive et overblik over, hvad henvendelserne drejer sig om, og hvilke erfaringer, vi har fået. Det drejer sig om betingelser for støtte, beregning af hjælpen, begrundelser og afgørelser, klagevejledning og afgrænsning til andre områder.

Betingelser for støtte

En hel del af henvendelserne om tabt arbejdsfortjeneste handler om betingelser for støtte. Her efterlyser borgerne generel rådgivning om de grundlæggende principper i bestemmelsen, men også rådgivning i forhold til konkrete situationer.

I Servicelovens § 29 om kompensation for tabt arbejdsfortjeneste er der mange "delelementer", hvor kommunen skal vurdere, hvorvidt familien er berettiget til støtte. Og vurderingen heraf er afhængig af familiens livssituation. Det drejer sig om spørgsmål som:

- Hører barnet til målgruppen?
- Kan begge forældre få tabt arbejdsfortjeneste?
- Kan forældrene få tabt arbejdsfortjeneste, når de har et "delebarn"?
- Muligheden for at kombinere tabt arbejdsfortjeneste med en orlovsordning.
- Betingelser for tabt arbejdsfortjeneste på fuld tid, når man bliver fyret fra deltidsjob.

Mange henvendelser bærer præg af, at forældrene ikke til fulde forstår betingelserne for at kunne give hjælp.

For borgeren er det ofte indlysende, at den situation familien er i, må berettige til hjælp ud fra en vurdering af, at årsagen direkte eller indirekte er det handicap, som barnet har. Det er vigtigt at rådgive forældre om, at dette ikke altid er tilfældet. DUKH rådgiver om, at det skal være en nødvendig følge af barnets handicap, at det skal passes i hjemmet. Og det skal være mest hensigtsmæssigt, at det er forældrene, der passer det.

Herudover har vores rådgivning mest handlet om de betingelser, der fremgår af loven og af vejledningen, om praksis som den viser sig i afgørelser fra Den Social Ankestyrelse, men også om principperne bag loven, bl.a. kompensationsprincippet.

fortsættes næste side

Hvad siger loven?

Serviceoven § 29. Kommunen yder hjælp til dækning af tabt arbejdsfortjeneste til personer, der i hjemmet forsørger et barn under 18 år med betydelig og varigt nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne eller indgribende kronisk eller langvarig lidelse. Ydelsen er betinget af, at det er en nødvendig følge af den nedsatte funktionsevne, at barnet passes i hjemmet, og at det er mest hensigtsmæssigt, at det er moderen eller faderen, der passer det. Ydelsen fastsættes på baggrund af den tidligere bruttoindtægt. Der indregnes bidrag til pensionsordning, der udgør 6 pct. af bruttoydelser pr. 1. januar 2003 og 10 pct. af bruttoydelser pr. 1. januar 04. Bidraget kan dog højst udgøre et beløb svarende til det hidtidige arbejdsgiverbidrag. Kommunen indbetaler efter reglerne i lov om Arbejdsmarkedets Tillægspension. ATP bidrag af hjælp til dækning af tabt arbejdsfortjeneste. Ydelsesmodtager skal betale 1/3 af ATP-bidraget, og kommunen skal betale 2/3 af bidraget.

Stk. 2. Socialministeren fastsætter nærmere regler om beregning og regulering af tabt arbejdsfortjeneste efter stk. 1, herunder efter indstilling fra Arbejdsmarkedets Tillægspension regler om betaling af udgifter til ATP-bidrag.

Beregning af hjælpen

En stor del af henvendelserne om tabt arbejdsfortjeneste omhandler selve beregningen af den økonomiske ydelse. Reglerne er ret komplicerede.

Det er vores indtryk, at der kan være et misforhold mellem borgerens forventning til hjælpen og den faktiske ydelse. Problemet er her, at borgeren jo som udgangspunkt får at vide, at tabt arbejdsfortjeneste skal kompensere for tabet af indtægt. Men i praksis er dette ikke altid tilfældet. Modtager man for eksempel delvis tabt arbejdsfortjeneste sammen med et deltidsjob og skifter til et deltidsjob med højere timeløn, vil beregningen af den tabte arbejdsfortjeneste stadig ske ud fra den lave timeløn.

Selv om en lovændring per 1.1.2003 har medvirket til i højere grad at ligestille personer på tabt arbejdsfortjeneste med lønmodtagere, er der stadig forskelle.

DUKH har rådgivet om principperne for:

- Beregning af støtten i forbindelse med nyt job
- Medregning af tillæg til lønnen
- Beregning af timeløn
- Modregning af deltidsarbejde
- Udbetalingsform
- Satsregulering/ regulering af lønnen
- Beregning og berettigelse til pensionsbidrag
- Modregning af feriepenge
- Beregning af ferietillæg

Begrundelser og afgørelser

En del af henvendelserne handler om, at borgeren har fået et afslag, som han eller hun finder urimeligt eller ikke forstår baggrunden for. Der er eksempler på afgørelser, hvor der ikke er angivet nogen form for begrundelse eller beskrivelsen af grundlaget for afslaget er mangelfuld.

En del af denne problemstilling handler om kommunens skøn, og hvordan kommunen formidler deres vurdering og skøn til borgeren. Hvis borgeren har gjort meget ud af at beskrive en belastet familiesituation og har ment sig forstået, kan det opleves som særligt krænkende, hvis sagsbehandler – tilsyneladende uden begrundelser – alligevel giver et afslag.

I DUKHs rådgivning til både borgere og kommuner gør vi opmærksom på, at borgeren har ret til at få en skriftlig afgørelse, at kommunen skal begrunde afgørelsen, og at det skal fremgå, hvilke skøn kommunen har lagt til grund for afgørelsen.

Klagevejledning

En del af DUKHs rådgivning drejer sig om forvalt-

ningslovens regler om klager. Nogle af de borgere, der henvender sig til DUKH oplyser, at de udelukkende har fået meddelt afgørelse mundtligt med eller uden mundtlig klagevejledning. Det medfører for nogle, at de er usikre på hvilke muligheder, der er for at klage og hvordan, de skal gribe det an.

DUKH yder generel rådgivning om klagemuligheder og om procedurerne i en klagesag. DUKH anbefaler i sin rådgivning, at borgeren beder om at få afgørelser skriftligt og rådgiver om, at klagevejledning altid skal gives i forbindelse med skriftlige afgørelser, og at klagefristen først løber fra det tidspunkt, hvor korrekt klagevejledning er givet.

En anden del af DUKHs rådgivning handler om at rådgive om den indholdsmæssige del af klagen, herunder hvad borgeren kan lægge vægt på i klagen. Her indgår det også som et element at rådgive borgerne om betingelser for at få hjælp efter Servicelovens § 29.

Rådgivning og vejledning

En meget stor del af henvendelserne til DUKH handler direkte – eller indirekte om, at forældre til handicappe børn oplever manglende rådgivning og vejledning i forhold til tabt arbejdsfortjeneste. Der er tilfælde, hvor DUKH efter kontakt til myndighederne skønner, at kommunen ikke har opfyldt vejledningsforpligtigheden.

Ud over reglerne om helhedsvurdering i Retssikkerhedsloven § 5, vejledningsforpligtigheden i Forvaltningsloven § 7 og pligten til at yde råd og vejledning efter Serviceloven § 5, ligger der i Vejledningen til Servicelovens § 29 om tabt arbejdsfortjeneste en særlig rådgivningspligt, som det er vigtigt, at kommunerne er opmærksomme på.

Der er mange eksempler på, at dette tilsyneladende ikke er sket. I flere tilfælde har DUKH rådgivet borgere om muligheden for at søge tabt arbejdsfortjeneste med tilbagevirkende kraft med henvisning til den manglende rådgivning og vejledning.

Afgrænsning til andre områder

Nogle af henvendelserne drejer sig om afgrænsning til andre bestemmelser, men giver også eksempler på manglende sammenhæng i lovgivningen, mangelfuld rådgivning og manglende koordinering mellem sektorerne. Her har vi primært rådgivet om muligheden for at modtage revalidering, når compensationen for tabt arbejdsfortjeneste ophører, beskæftigelseskravet og rådighedsbegrebet, betingelser for modtagelse af sygedagpenge samt om kommunernes pligt til at behandle ansøgninger og spørgsmål om hjælp ud fra en helhedsvurdering. ■

Tabt Arbejdsfortjeneste og dagpenge - samspil i lovgivningen?

Af konsulent Lone Hesselbæk & informationsmedarbejder Thomas Christensen

I DUKH får vi henvendelser fra forældre til handicappede børn, som har oplevet, at de på forskellig vis er kommet i klemme eller har manglet vejledning i forhold til spørgsmålet om tabt arbejdsfortjeneste efter servicelovens § 29. Det kan have konsekvenser at modtage kompensation for tabt arbejdsfortjeneste, fordi der er særlige betingelser, der knytter sig til ordningen. Og det kan være svært på forhånd at overskue, hvad det kan betyde for den enkelte familie. Derfor er vejledning uhyre vigtig.

Else Hansen bor alene med sin 4-årige datter, Trine, som har et handicap

Else har i tre år modtaget kompensation for tabt arbejdsfortjeneste (herefter: tabt arbejdsfortjeneste) på fuld tid for at kunne passe Trine i hjemmet. Baggrunden er, at Trine har epilepsi og nedsat immunforsvar og derfor helst ikke må udsættes for smittefare. Men Trine får det efterhånden væsentligt bedre og begynder derfor i specialbørnehave, hvor hun mod al forventning trives

Selv om Trine er i børnehave, er der stadig behov for, at Else bliver kompenseret nogle timer ugentligt. Hun og sagsbehandleren når i fællesskab frem til at opgøre behovet til 10 timer ugentlig. Blandt andet er der brug for en time hver morgen, fordi Trine på grund af sit handicap skal have en rolig start på dagen, og fordi det tager lang tid at få hende gjort klar. Derudover er Trine en gang ugentligt til blodprøvekontrol, hvor mor er med. Da Else er alenemor, afsættes der også nogle timer ugentligt, så hun har mulighed for at klare mere personlige gøremål, inden Trine kommer hjem.

Else vil så skulle påtage sig et arbejde på 27 timer ugentligt. Hun har imidlertid ikke længere noget job at vende tilbage til - arbejdspladsen kunne ikke blive ved med at give hende orlov, og i øvrigt ville hun jo vanskeligt kunne bestride et fuldtidsjob.

Else Hansen er fuldtidsforsikret medlem af a-kassen og henvender sig her for at få supplerende understøttelse, indtil hun finder et deltidsjob. A-kassen afviser hende – siger at hun ikke er berettiget, fordi hun ikke står til rådighed fuld tid. Else Hansen er rystet – mener, der må være tale om en misforståelse.

Hun opsøger straks kommunens sagsbehandler, som også virker overrasket over A-kassens tilbagemelding. Else Hansen søger nu om at få den fulde kompensation igen. Det er jo datterens handicap, der er skyld i,

at hun mister sin indtægt og reelt ikke kan udnytte de arbejdstimer, hvor hun står til rådighed. Står det ikke i loven, at man skal kompenseres, så man får samme muligheder som andre? Sagsbehandler giver afslag på yderligere kompensation med den begrundelse, at datterens behov ikke rækker til mere end de 10 timer.

Selv om det er en meget sårbar løsning, ser Else og sagsbehandleren ikke andre udveje end at stoppe de 10 timers tabt arbejdsfortjeneste, så Else kan melde sig ledig på fuld tid og modtage understøttelse fra a-kassen. Kommunen bevilger så i stedet mere aflastning i hjemmet og hjælp til rengøring i et forsøg på at få hverdagen til at hænge sammen.

A-kassen fastholder imidlertid, at hun ikke står fuldt til rådighed og derfor ikke er understøttelsesberettiget. De vurderer nemlig, at Trines behov for pasning stadig forhindrer, at Else reelt står fuldt til rådighed. Det var altså ikke nok, at hun valgte at ophøre med at modtage tabt arbejdsfortjeneste 10 timer ugentligt og forsøgte at løse pasningsbehovet på anden vis.

Else Hansens eneste mulighed er nu supplerende kontanthjælp. Hun føler sig svigtet af systemet – overvejer om hun skal anke.

fortsættes næste side

Hvad er problemerne i denne sag – og hvad siger reglerne?

- Moderen har ikke fået den vejledning, hun har haft brug for og krav på. Ud over at kommunen generelt skal yde rådgivning og vejledning, er der en særlig rådgivningsforpligtigelse, når det drejer sig om tabt arbejdsfortjeneste. Det fremgår af "Vejledningen om sociale tilbud til børn og unge med handicap".

Det er vigtigt at rådgive om konsekvenserne og eventuelle alternativer til tabt arbejdsfortjeneste. Det er vigtigt at inddrage a-kassen i overvejelserne før modtagelse eller ændring af tabt arbejdsfortjeneste. Manglende sammenspil mellem reglerne kan få utilsigtede konsekvenser.

- Det er rigtigt, at moderen ikke er berettiget til fuld tabt arbejdsfortjeneste alene med den begrundelse at hun ikke kan finde et deltidsjob eller udnytte de timer, hvor hun står til rådighed. Ankestyrelsen har i SM O 94-97 truffet afgørelse herom - se herunder. Det er dog vigtigt at understrege, at der altid skal foretages en konkret individuel vurdering, og at afgørelsen kan ankes til Det Sociale Nævn.

Sagen i forhold til A-kassen

Moderen opfylder ifølge a-kassen ikke betingelserne for at modtage dagpenge. Der er to ting, der har betydning for, om man har ret til dagpenge. Ifølge lov om arbejdsløshedsforsikring skal man:

1 Stå til rådighed for arbejdsmarkedet.

Man skal kunne overtage rimeligt arbejde med fuld sædvanlig arbejdstid på de vilkår, som er almindelige inden for det pågældende faglige område. For deltidsbeskæftigede er fuld sædvanlig arbejdstid 30 timer om ugen. A-kassen skal undersøge og vurdere, hvorvidt et medlem står til rådighed, hvis der er tvivl herom.

I Elses eksempel vurderede a-kassen, at rådighedskravet reelt ikke var opfyldt.

Afgørelse fra Ankestyrelsen SM O 94-97

Sagen drejede sig om en mor, som modtog tabt arbejdsfortjeneste 13½ time ugentligt samtidigt med, at hun var delvis beskæftiget 16 timer ugentligt. Da moderen blev arbejdsløs, søgte hun også om kompensation for de 16 timer, fordi hun ifølge a-kassen ikke stod til rådighed for arbejdsmarkedet og derfor ikke var berettiget til dagpenge. Ifølge Ankestyrelsen var det ikke godtgjort, at moderen var afskåret fra arbejdsmarkedet på grund af pasning af barnet, og at det var afskedigelsen fra moderens arbejde og ikke barnets handicap, der var årsag til indtægtstab svarende til 16 timer ugentligt.

(I 2003 blev der som følge af en lovændring åbnet mulighed for, at man kunne få udbetalt en særlig supplerende ydelse op til tre måneder, hvis man i forbindelse med deltidskompensation mister sit deltidsarbejde).

2 Opfylde beskæftigelseskravet

Man skal have været i normal beskæftigelse i 52 uger i de seneste tre år. Har man modtaget kompensation for tabt arbejdsfortjeneste, kan perioden dog forlænges med op til to år. Det betyder, at man skal have haft ordinær beskæftigelse i fagets fulde sædvanlige arbejdstid i mindst 52 uger inden for de sidste fem år.

I den konkrete sag opfylder moderen beskæftigelseskravet. Havde hun derimod modtaget fuld tabt arbejds-

fortsættes næste side

Gode råd til forældrene:

Efterspørg rådgivning fra kommunens sagsbehandlere om muligheden for at modtage tabt arbejdsfortjeneste, om fordele og ulemper - konsekvenser på kort og på langt sigt og alternative muligheder. Vær opmærksom på at sagsbehandleren skal foretage en helhedsvurdering, herunder vurdere nødvendighedskravet.

Kontakt altid a-kassen i forbindelse med overvejelser om at søge tabt arbejdsfortjeneste og bed om rådgivning. Der er DUKHs erfaring, at det er forskelligt, hvor "stramt" a-kasserne fortolker rådighedskravet.

Bed altid kommunen om en skriftligt begrundet afgørelse, hvor det fremgår, hvilke behov de bevilgede timer skal dække. Det kan være en hjælp, hvis støtten på et tidspunkt skal ændres.

Bed om en skriftlig aftale om, hvornår og hvordan opfølgning på bevillingen skal ske.

Det er vigtigt, at du selv bidrager med oplysninger om, hvordan din og din families situation er og hvilke særlige opgaver, der er i forhold til dit barn. Det er forudsætningen for, at sagsbehandleren kan lave en vurdering af, om du opfylder betingelserne for at modtage tabt arbejdsfortjeneste og i hvilket omfang.

fortjeneste i fem år eller mere, ville også beskæftigelseskravet betyde, at hun ikke var berettiget til dagpenge. Det er a-kassen, som afgør, om man opfylder rådigheds- og beskæftigelseskravet. Man kan dog klage til Direktoratet for Arbejdsløshedsforsikring over a-kassens afgørelse.

Sagen i forhold til kommunen - og kompensationsprincippet og kravet om "nødvendighed"

Serviceovens § 29 om Kompensation for tabt arbejdsfortjeneste bygger på det princip, at personer med nedsat funktionsevne i videst muligt omfang kompenseres for følgerne heraf.

Det er imidlertid også en betingelse, at det skal være en nødvendig følge af barnets handicap, at det skal passes i hjemmet. Og det skal være mest hensigtsmæssigt, at det er forældrene, der passer det.

Den sociale Ankestyrelses praksisundersøgelse fra 2003 peger også på, at kommunerne skal forholde sig til, hvorvidt hjælpen er nødvendig.

Borgere i klemme?

Else Hansens erfaringer peger på, at der er borgere, som kommer i klemme. I klemme mellem to systemer, i klemme mellem to principper. Kommunen er i sin gode ret til at træffe afgørelse om 10 timers kompensation for tabt arbejdsfortjeneste, mens a-kassen kan hævde, at hun ikke står til rådighed for arbejdsmarkedet. Og begge dele kan være lige rigtigt. For borgeren er det imidlertid svært at forstå. Intentionen med lovgivningen er jo, at man skal kompenseres for følgerne af barnets handicap. Og for Else Hansen (og a-kassen) er det datterens handicap, der gør, at hun ikke kan varetage et arbejde på fuld og dermed mister sin dagpengeret. Dermed bliver hun kompenseret for tab af arbejdsfortjenesten, men spørgsmålet er, om hun bliver kompenseret for sit tab af dagpengeretten.

Du kan læse mere om tabt arbejdsfortjeneste i pjecen: hjælp til familier med børn med handicap, som du finder på adressen: <http://www.vfb.dk/files/w402-03-001%20Inspiration.pdf>. ■

NB.: Navne og personer i sagen er fiktive.

Gode råd til sagsbehandlere

Vær opmærksom på, at forældrene får den særlige rådgivning, som de har brug for og ret til. Fortæl om principperne og betingelserne.

Selv om det i situationen måske er vanskeligt at se alternativer, er det vigtigt at informere om mulige konsekvenser, og om der kan opstilles alternative muligheder eller eventuelt en kombination af flere hjælpemuligheder.

Anbefal altid forældrene at tage kontakt til a-kassen, inden de beslutter sig for at søge.

DUKH anbefaler, at forældrene får en skriftlig begrundet afgørelse med klagevejledning, hvad enten der er tale om afslag eller bevilling.

Ved bevilling bør det fremgå, hvad den bevilgede støtte skal dække, hvornår og hvordan opfølgning skal ske.

Abonnér på DUKHsen:

Udfyld nedenstående kupon og fax den til os på 75 54 26 69 eller send den til

DUKH - Den **U**vildige **K**onsulentordning på **H**andicapområdet
Banegårdspladsen 2, 2. sal
6000 Kolding

Du kan også tilmelde dig selv eller anbefale en ven som modtager på www.dukh.dk

Udfyld og fax denne side til DUKH på 75 54 26 69 eller send en mail til thomas.christensen@dukh.dk

Sæt kryds Ja tak jeg ønsker at abonnere på DUKHsen

Ja - jeg ønsker at anbefale en ven til DUKHsen

Eget navn _____

Egen E-mailadresse _____

Evt. kommune - organisation - forening _____

Navnet på din ven _____

E-mailadressen på din ven _____

Evt. kommune organisation - forening _____

Vi behandler alle oplysninger med fortrolighed, og vi videreformidler ikke e-mailadresser til andre. Hvis du anbefaler en ven som modtager til nyhedsbrevet, kontakter vi vedkommende, før vi sender noget til ham eller hende.

DUKHsen - nyhedsbrev udgivet af

DUKH
Banegårdspladsen 2, 2. sal
6000 Kolding
Tlf. 7630 1930

Redaktion og kontaktperson
Informationsmedarbejder Thomas Christensen
thomas.christensen@dukh.dk
Dir. tlf.: 76 31 15 24